

NAPOLEONSK POLITIK

Av HERBERT TINGSTEN

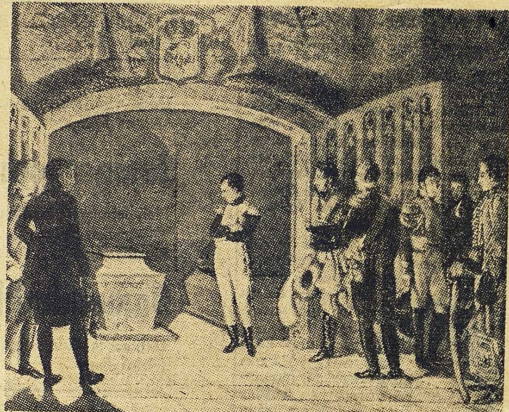
NAPOLEON har skildrats som statsbyggare, hjälte, demoniskt geni och älskvärd borgare. Bland de mera skarpsinniga av kejsarens försvarare och lovprisare framträder emellertid en tendens att ställvidaställa hans personlighet i bakgrunden som man framhäver hans "historiska mission". Han hyllas som skaparen av det moderna Europa, stundom av den moderna världen, och frågan huruvida han var medveten om de resultat hans verksamhet skulle få lämnas öppen, samtidigt som resultaten annoteras till hans heder.

Napoleon önskade, skriver Vandal, "att bringa enhet till västerns splittrade stater... att ställa folken under en auktoritet som, trots att den kom utifrån, förnyade dem, han sökte att med våld göra dem skickade för deras framtida öden". Så förvirrade satser påträffades ständigt hos Napoleons apologeter. Att Napoleon ville genomföra enhet, det är klart, det vill alla erövrare. Men att han på denna väg önskade förbereda vad som sedan skedde — uppdelning i nationalitetsstater, demokratisering — är minst sagt osannolikt, ty det skulle ju innebära att han förberedde sin egen regims undergång. Här har vad kejsaren verkligen gjorde, vad han på Sankt Helena sade sig ha velat göra och vad som sedan verkligen skedde förenats i lösliga och eleganta fraser hos en stor historiker. Än längre går Driault. Napoleon gav, skriver han, världen "det skede av enhet som behövdes för propagerandet av de principer om en social och politisk revolution som framförts av 1700-talets filosofi och som sedermera aldrig upphört att ändra Europas ansikte. Han var profeten för en ny tidsålder."

Konstruktioner av denna art, ännu vanliga i populära historiska skrifter, faller på Murets erinran att det är nödvändigt att skilja mellan den napoleoniska politikens syften och dess konsekvenser. Att resonera på detta sätt är lika tokigt som att framställa Hitler som förnyare av demokratin i Europa, därför att han tvang demokraterna att försvara sig. Det bör påpekas att de författare som begagnar tekniken inte är entusiastiska för de förändringar Europa efter Napoleon och delvis på grund av Napoleon genomgått. Det är den kvantitativa storleken av Napoleons insatser som till synes fånglar dem. Försvarlig är tankegången endast om vederbörande anser alla insatser bestämda av en högre makt och vill hembära sin hyllning åt personer som fått särskilt stora uppgifter sig anförtrodda.

En närliggande historisk taktik är av vida större betydelse. Napoleon betecknas generellt eller i ett visst avseende som fullföljare av revolutionens eller kungadömetts eller helst både revolutionens och kungadömetts politik. Detta går till uttryck på så sätt att en viss linje framhäves som på en gång central och gemensam för Napoleon och de regimer som föregick honom. Därmed identifieras Napoleon med Frankrike, han blir en länk i en kedja, ett bevis på kontinuiteten eller, om man så vill, det ödesbestämda i landets utveckling.

Mest berömd är Albert Sorels konstruktion. Napoleon måste bevara de naturliga gränser, främst Rhengränsen, som monarkin eftersträvat och revolutionen nått; därmed blev England hans oförsonliga fiende; alla hans krig var försök att genom Englands betvingande

VID FREDRIK DEN STORES GRAV

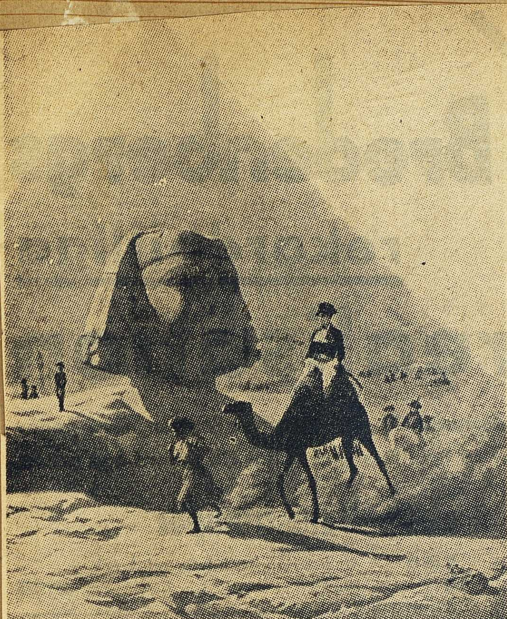
Efter slaget vid Jena besökte Napoleon Sanssouci och den kungliga gravkammaren.

säkra de naturliga gränserna. Hur långt Sorel driver denna ståndpunkt framgår bäst av hans redogörelse för förhandlingarna mellan Napoleon och Metternich innan Österrike inträdde i kriget 1813. De mycket moderata villkor som uppställdes av Metternich blev förkastade av Napoleon, och Sorel motiverar dennes trots de oerhörda riskerna avvisande hållning med följande ord: "Vad koalitionen önskar är det stora kejsardömetts förstörande, det franska väldets undergång, Frankrikes tillbakaskjutande till de gamla gränserna. Vad Napoleon i realiteten försvarar vid Elbe... är de brohuvuden, de förposter... som är nödvändiga för erövringen och för bevarandet av de naturliga gränserna." På alldeles samma sätt resonerar Bainville; "om man upphäver 1809, 1807, 1805 års fördrag, så tvingas man tillbaka först till 1800 och sedan till 1792". Författaren till det senaste stora verket om Napoleon, Louis Madelin, går i stort sett

på samma linje. Varje erövring avsåg att trygga en föregående erövring, varje eftergift skulle ha lett till en ny eftergift.

Detta försvar för erövringspolitiken har motsvarigheter överallt — i Sverige i debatten kring Karl XII. Det kan kritiseras genom konkreta undersökningar av de speciella problemen till vilka det anknyter, exempelvis brytningen med England 1803 och förhandlingarna i Dresden 1813; Harald Hjärne betonade för fyrtio år sedan i "Revolutionen och Napoleon" att varje i detalj gående monografi försvårar "den länge rådande nästan fatalistiska tolkningen" och bekräftar "det i och för sig naturliga antagandet att ständigt en mängd olika alternativ framträdde, emellan vilka de bestämmande personerna... hade att välja". Det kan också kritiseras med erinran att, om tesen är riktig, Napoleon varit nödsakad att erövra hela världen för att bevara Rhengränsen; klokheten borde ha sagt honom att detta var omöjligt

10 l. 2 a

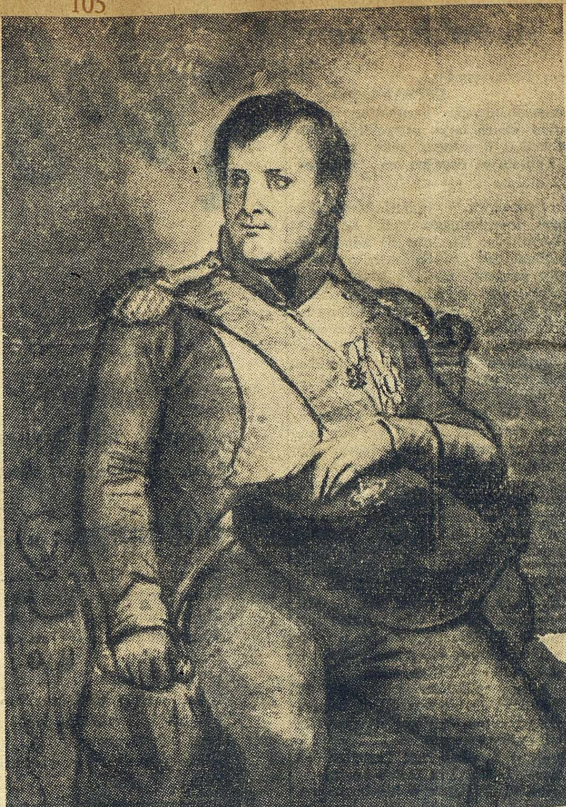

I ORIENTEN

Under marschen 1798 från Alexandria till Kairo prövade Napoleon det inbemska forskaffningsmedlet.

NAPOLEON I VERKLIGHETEN

Teckning från 1812, utförd på stottet i Saint-Cloud av Louis Girodet.

och att det alltså var bäst att återgå till "de gamla gränserna". I fransk debatt har emellertid den fatalistiska teorin, en lätt maskering av den rena nationalismen, haft en oerhörd betydelse; att belägga den med utvalda fakta är inte svårt, att belägga den med napoleonska uttalanden är ytterst lätt — med citat från Napoleon kan man stödja en mängd skilda ståndpunkter.

En tredje metod att föra debatten kring Napoleon över till ett slags teoretiskt plan är att framställa honom som talesman för en bestämd ideologi. Här finns, såsom redan antytts, mycket att välja på: Napoleon kan betraktas som en liberal vilken inte fick tid att i praktiken omsätta sina åsikter, som en caesarisk demokrat med sinne för ordning och jämlikhet, men inte för frihet, som ett slags socialist (ansatser härtill

finns redan hos Fourier), som nationalist (Barrès). Mera egenartade hypoteser har också uppställts. Emile Bourgeois sökte för femtio år sedan visa att Napoleons egentliga önskan var att nå Orienten och i sista hand Indien. Driault, som experimenterat med flera ståndpunkter, har i ett huvudarbete hävdad att Napoleon kände sig som Caesars och Karl den stores arvtagare och att detta bestämde hans uppträdande och hans syften. Även dessa författare kan åberopa många uttalanden och hänvisa till många handlingar. Men att Napoleon talade om Caesar och Karl den store var knappast egendomligare än revolutionsmännens ständiga åberopanden av antikens gestalter och institutioner; genren var en frukt av latinstudiet och hörde till den tidens retorik. Gustav Adolf opererade med bibliska och götiska fantasier, Mussolin med romerska traditioner, Hitler med de gamla germanerna — all sannolikhet talar mot att vare sig Napoleons eller deras verksamhet fick sin väsentliga inriktning genom så lättsinniga associationer.

Bland de franska universitetsmän som under senare tid skrivit allmänna arbeten i fransk eller napoleonsk historia (Pariset, Isaac, Seignobos, Lefebvre) synes en mera skeptisk kritisk och om man så vill eklektisk uppfattning dominera. De synpunkter som här refererats tiller känns en viss betydelse, men man tar avstånd både från den fatalistiska linjen och från tanken att någon bestämd plan, någon bestämd ideologi behärskat Napoleon. Han handlade inom den ram som uppdrogs av Frankrikes läge och traditioner, han påverkades av olika föreställningar, utformade skilda planer och hängav sig ibland åt fantastiska drömmar, men att söka efter en enda lösning, en enda nyckel är inte bara ofruktbart, utan en lockelse att förfalska. Därmed träder å ena sidan detaljundersökningen, å andra sidan Napoleons personlighet i förgrunden. Armand Lefebvre, författare till den enligt anmälarens mening bästa moderna sammanfattningen — ej upptagen i de svenska studiehandböcker som har plats för både Vandal och Sorel —, har på några lysande sidor, under indirekt kritik av alla den napoleonska historiografins ideologer, tecknat denna bild. Teorier och moral har påverkat Napoleon, men i begränsad utsträckning och främst i ungdomen. Det är "maktlystnadens lysande

och fruktansvärda isolering" som är det för kejsaren väsentliga.

(En föregående artikel, "Den napoleonska legenden", var införd den 26 februari.)